

УДК 378.6:37.016

Ван Інзюнь
м. Київ, Україна-Китай**МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛADOVA ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ
ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Стрімкий розвиток суспільства, зміни соціального замовлення на фахівців мистецької галузі вимагають удосконалення інструментально-виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва. У зв'язку з цим виникає необхідність обґрунтування методологічних засад інструментально-виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва як основи стратегії її ефективності та удосконалення.

Теоретико-методичні основи мистецької світи розроблені провідними українськими вченими О. Отич, Ю. Орловим, О. Рудницькою, О. Ростовським, О. Щолоковою та ін.; концептуальні ідеї інструментально-виконавської підготовки обґрунтовані О. Андрейко, Н. Мозгальновою, Д. Юником та ін.; ідеї гуманістичної педагогіки як основи ментальності українського і китайського народів визначено А. Козир, Л. Куненко, О. Ребровою та ін..

Мета статті – обґрунтувати методологічну основу інструментально-виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва.

Визначення теоретико-методологічних засад є необхідною умовою удосконалення інструментально-виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва. Методологія (з грец. *methodos logos* – слова, поняття, вчення, шлях дослідження, спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя. Сучасна методологія науки розглядається філософами як розгалужена система наукового знання, що органічно поєднує філософські та загальнонаукові аспекти. Її головне завдання полягає в розробленні й обґрунтуванні загальнонаукового концептуального й інструментального апарату для розв'язання споріднених проблем у різних науках [3, с. 374].

На думку відомого польського методолога С. Пальки «Методологія наук є метанаукою – наукою про науку, що розвивається у взаємозв'язку з логікою, теорією пізнання, філософією науки, наукознавством, психологією, соціологією. Вона визначає формування наукових систем педагогіки у вигляді течій, напрямів, наукових шкіл, що пов'язано із застосуванням чітко окресленого значення понять» [14, с. 209-210]. Цю думку підтримує Єжи Апанович і наголошує: «методологію наук можна водночас розуміти в двох значеннях. У прагматичному значенні її належить прийняти як науку про методи наукової діяльності і застосування дослідницьких процедур. У значенні непрагматичному – як науку про елементи і структуру систем наук, тобто про продукти (витвори) науки у вигляді структур, тез, понять, тверджень, теорій і наукових прав» [13, с. 9].

За визначенням відомого російського вченого В. Красєвського, «методологія» поки що розглядається як одне з найбільш визначених, багатозначних і часом суперечливих понять. У свідомості багатьох це слово означає цілеспрямований шлях наукового пізнання, філософська вихідна позиція наукового пізнання, спільна для всіх наукових дисциплін [5, с. 11]. Інший російський учений Г.Щедровицький розглядає методологію «як сферу чи організм діяльності, що охоплює масу різних утворень чи функціональних елементів – цілі і завдання діяльності, засоби, процедури, продукти та ін. [10, с. 365].

Найбільш переконливим вважаємо визначення академіка С. Гончаренка, який розглядає методологію як сукупність прийомів дослідження, що застосовується в якійсь науці, а також як вчення про методи пізнання і перетворення дійсності. В Українському педагогічному словнику зазначено, що розрізняють такі її види: часткову методологію (як сукупність методів у кожній конкретній галузі); загальну методологію (як сукупність більш загальних методів); філософську методологію (як систему дидактичних методів, що є найзагальнішими і діють на всьому полі наукового пізнання, конкретизуючись і через загальнонаукову і через часткову методологію) [1,

с. 207].

Визначаючи методологію нашого дослідження, ми дотримувались поглядів О. Отич щодо необхідності «звести широке методологічне поле до тих підходів, котрі найбільше відповідають заявленій науковій проблемі» [7, с. 261]. Науково-методологічні дослідження в галузі мистецької освіти вивчають різноманітні підходи щодо вирішення проблеми удосконалення інструментально-виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва. Зазначимо, що підхід – це методологічна орієнтація викладача, що спонукає до використання певної характерної сукупності взаємопов'язаних ідей, понять і способів педагогічної діяльності [1, с. 234].

У контексті існуючих освітніх парадигм останнім часом у науковій і методичній літературі з інструментального виконавства в якості методологічних орієнтирів розглядаються такі підходи: особистісноорієнтований (П. Косенко, Чжан Цзе); акмеологічний та аксіологічний (Н. Мозгальова), культурологічний та синергетичний (О. Щолокова, Цюй Сяоюй), інтеграційний (М. Назаренко, Шугуан), компетентісний (Лю Цяньцян, Чай Пенчен), компаративістський та полімодальний (Фу Сяоцзін), технологічний та імітаційний (Мен Мен).

Узагальнюючи науково-методологічні та концептуальні підходи науковців до розуміння сутності інструментально-виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва визначено методологічну основу дослідження, що ґрунтується на синергетичному, інтегративному та культурологічному підходах.

На думку О. Щолокової, застосування синергетичного підходу як концепта методології мистецько-педагогічної освіти надає можливість по-новому підійти до розробки проблем фахового навчання, розглядаючи їх перш за все, з позиції «відкритості», співтворчості і орієнтації на саморозвиток. Ураховуючи, що у перекладі з грецької мови поняття «синергетика» означає співдружність, співпрацю, сутність синергетичного підходу в педагогіці мистецтва полягає у вирішенні таких проблем: як керувати не керуючи, ненав'язливо спрямовувати студентів на позитивний шлях розвитку; як забезпечити їх самовиховання, самоосвіту і саморозвиток. З цих позицій педагогічну синергетику можна розглядати в якості синтезу багатофакторних взаємодій освіти і самоосвіти, виховання і самовиховання [11, с. 30-32].

Ідею впровадження синергетичного підходу в практику інструментально-виконавського навчання розглянуто в дисертаційному дослідженні Н. Мозгальнової. Вчена відзначає, що оскільки методична складова інструментально-виконавської підготовки постійно оновлюється та модернізується, тобто вона (цей процес) не є «застиглим утворенням», а, відповідно до теорії нелінійних динамік, здатна(ий до самоорганізації та саморозвитку, орієнтування на цей підхід є своєчасним і актуальним [6, с. 97].

З позицій синергетичного підходу системність інструментально-виконавської підготовки має специфічний характер унаслідок особливості її предмета, а також особливостей його опанування. Вона має нелінійний характер, є власне відкритим діалогом, який стимулює розвиток виконавських можливостей студента, передбачає альтернативність вибору форм і методів навчання, виконавського репертуару, концертної діяльності. Автор відзначає, що «сутність процесу інструментально-виконавської підготовки з позицій синергетичного підходу полягає у пробудженні виконавських можливостей студентів, стимулюванні власних, не розкритих і навіть прихованих ліній розвитку» [6, с. 97]. Синергетичний підхід детермінує ідею відкритості і творчого характеру навчально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики, актуалізує міжпредметні та міжциклові зв'язки інструментально-виконавської підготовки, що сприяє її всебічності та спроможності до креативної педагогічної взаємодії.

Загалом, огляд праць з окресленої проблематики підтверджує, що орієнтація на синергетичний підхід дозволяє виявити інтегративні (лат. integration – поновлення, об'єднання в ціле будь-яких частин, елементів) властивості і якісні характеристики інструментально-виконавської підготовки, адже визначає необхідність реконструкції або переконструювання змісту навчально-виконавського матеріалу, тобто надання йому такої структури, яка сприяла б інтеграції знань, умінь і навичок в цілісній системі фахової підготовки вчителя музики. Тому, поряд із синергетичним одним із методологічних орієнтирів дослідження було обрано

інтегративний підхід.

Використання інтегрованого підходу в практиці інструментально-виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва відкриває низку можливостей для різнобічного, нетрадиційного, практичного засвоєння набутих мистецьких знань та виконавських умінь. Обґрунтовуючи педагогічну доцільність інтеграції мистецтв у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, О. Рудницька наголошує, що будь-який вид мистецтва, використаний окремо, не може певною мірою забезпечити розв'язання освітніх завдань, тому лише інтеграція мистецтв, утворена на основі їх взаємодії, сприяє гармонійному розвитку особистості, розкриває цілісну художню картину світу і в такий спосіб впливає на формування світогляду людини. На думку вченої, правильне розуміння поняття «інтеграція» детермінує варіанти і послідовні етапи взаємодії різних видів мистецтва, їх комплексне використання та синтез, до визначення принципів, методів і прийомів, що забезпечують успішність протікання навчального процесу [9, с. 105-108].

Орієнтація на інтегрований підхід у процесі навчання гри на музичних інструментах є, на погляд сучасних науковців (Він Бін, Л. Гусейнової, П. Косенко, М. Назаренко, Чжан Цзе, Шугуана, О. Щербініної, О. Щолокової), перспективним і необхідним, адже це усуває міждисциплінарну відокремленість і термінологічну неузгодженість у викладанні дисциплін психолого-педагогічного, мистецтвознавчого та виконавського циклу; передбачає комплексність, гнучкість, проблемний підхід до визначення змісту відповідних дисциплін; визначає усвідомлений розвиток виконавських знань, умінь і навичок [11]. У такому контексті інструментально-виконавська підготовка учителів музичного мистецтва передбачає засвоєння систематизованої сукупності мистецьких знань і навичок музично-виконавської діяльності. На переконання О. Щолокової, набуття знань з різних видів мистецтва як цілісної системи є можливим на основі тяжіння кожного мистецтва до інтеграції з метою виявлення, посилення, розширення і розвитку специфічних, притаманних йому особливостей [11].

Проте, на думку багатьох дослідників інструментального виконавства (Л. Баренбойм, М. Давидов, А. Николаєв та ін.), «головна причина універсальності цього виду мистецтва знаходиться поза ним. Вона у тих процесах інтеграції, що проникли у всі сфери життя – побут, науку, мистецтво, стиль спілкування і мислення» [2]. Тому не випадково пріоритетним напрямом сучасної мистецько-педагогічної науки і практики є інтеграція виконавського мистецтва з мистецтвознавчими дисциплінами, використання у навчанні гри на музичних інструментах різних мистецьких прийомів, форм і методів роботи. Специфіка такого інтегрованого підходу полягає у створенні педагогічних умов для творчості, за яких передбачається не вивчення і повторення музичних текстів, а створення художнього образу, що дозволяє формувати у студентів здатність синтезувати різні типи художньо-образних конструкцій, здійснювати одночасне або послідовне оволодіння різними виконавськими вміннями і навичками. Засвоєння виконавських знань відбувається, передусім, через накопичення емоційно-образних змістовностей, їх примноження, формування в уяві та свідомості суб'єкта новоутворень, які дозволяють цілісно сприймати музичні твори, сприяють оволодінню технічними вміннями та вміннями художньої інтерпретації, створюють передумови для художньо-творчої діяльності.

Універсальним засобом інтеграції мистецьких знань з психологією, філософією, педагогікою та іншими науками є культурологічний підхід. Аналізуючи історико-логічні, системно-структурні, змістово-цілісні аспекти співвідношення культури і освіти, вчені дійшли висновку, що «педагогіка, вибравши цей підхід, повинна аналізувати педагогічні явища, події через призму культурних норм життя і відкритих культурою людських цінностей, будувати міжособистісні відносини в площині «людина-людина», відмовившись від позиції «вчитель-учень» [12, с. 18].

У цьому контексті, не можна не погодитись з думкою І.Зязюна, щодо об'єктивної потреби формування «людини культури», в образі якої вчений репрезентує такий тип особистості, ядро якої складає втілення зрізів культурного начала: свободи, гуманності, творчості, духовності, адаптивності. Цілісна людина культури, в уявленні І. Зязюна – це не властивості і функції, не

сума доброчинностей та еталонів культурності, а людина, здатна з максимальною ефективністю реалізувати й розвивати власні здібності, інтелектуальні, моральні та творчі можливості. Вона володіє високим рівнем самосвідомості, почуттям власної гідності, самоповаги, незалежністю суджень, уміннями здійснювати вільний вибір змісту своєї життєдіяльності, лінії поведінки, способів свого саморозвитку [4, с. 8, с. 24-25].

Отже, культурологічний підхід означає, що саме через культуру людина відкриває і перетворює світ та своє «Я», реалізує власний духовний потенціал, наближається до світових досягнень людської цивілізації [9, с. 111]. Л. Масол та О. Щолокова та ін. у контексті культурологічного підходу інтерпретують мистецьку освіту як продукт культури, результат культурно-історичного розвитку людства, а вчителів та учнів розглядають не тільки як споживачів, а й як творців культури. Механізмом забезпечення культуровідповідності мистецької освіти, на думку Г. Падалки, виступає таке її спрямування, яке долає вузькофахові уявлення про мистецтво як необхідний компонент загальної культури людства, трактує мистецтво як чинник розширення пізнавальних можливостей особистості розвитку її світоглядних установок, активізації внутрішнього емоційного життя, як засіб психологічної розрядки і відновлення духовних сил в умовах напруженого сьогодення [8, с. 17].

Таким чином, відповідно до культурологічного підходу інструментально-виконавська підготовка виступає культуротворчим середовищем, яке формує майбутнього вчителя, виявляє і розвиває виконавські уміння і навички, визначає систему знань, цінностей і ціннісних орієнтацій, виховує шанобливе ставлення до культури свого народу та інших культур.

Підсумовуючи вищесказане зазначимо, що розглянуті методологічні підходи представляють виконавське мистецтво у контексті загальних світоглядних проблем, розкривають сутність та логіку організації виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва, дають можливість осмислити її духовно-перетворювальний потенціал, розкрити вплив художніх образів на особистість.

Література:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С.У. Гончаренко. – Київ : Либідь, –1997. – С.207
2. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : монографія / М.А. Давидов. – КНМА ім. П.І. Чайковського, 2005. – 420 с.
3. Йолон П. Методологія // Філософський енциклопедичний словник : НАНУ.Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди. – Київ: Абрис. –2002. – С.374.
4. Естетичні засади розвитку особистості // Мистецтво у розвитку особистості : монографія : [авт. Н.Г. Ничкало, І.А. Зязюн, О.П. Рудницька та ін.]. – Чернівці, Зелена буковина, 2006. – 223 с.
5. Краевский В. Методология педагогической науки : пособие для научных работников в области образования. Учителей. Аспирантов. Студ. пед. вузов. / В.В. Краевский. – М. : Центр «Школьная книга», 2001. – С.11
6. Мозгальова Н. Теоретико-методичні засади інструментально-виконавської підготовки вчителя музики / Н.Г.Мозгальова. – В. : Меркьюрі-Поділля, 2011. – 488 с.
7. Отич О. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : теоретичний і методичний аспекти : монографія / О.М. Отич; за наук. ред. І.А. Зязюна. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
8. Падалка Г. Пріоритетні напрями розвитку сучасної мистецької освіти / Г.М.Падалка// Теорія і методика мистецької освіти –2004. – №1(16) – С.15-20.
9. Рудницька О. Педагогіка : загальна та мистецька : навчальний посібник / О.П. Рудницька. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2005. – 360 с.
10. Щедровицкий Г. Философия. Наука. Методология./ Г.П. Щедровицкий. – М. : Шк.культ. политики, 1997. – С.365.
11. Щолокова О. Мистецька освіта у вимірах сучасності: проблеми теорії і практики – Дніпропетровськ, 2014. – 301с.
12. Щуркова Н. Культура современного урока / Н.С.Щуркова. – Смоленск, 1997. – 113 с.
13. Apanowicz Jerzy. Metodologia nauk. – Torun, 2003. – S.9.
14. Encyclopedia pedagogiczna XXI wieku. Tom III. M-O. Wydawnictwo Akademickie «ZAK»/–Warsawa, 2004. – S.209-210.

Стаття присвячена обґрунтуванню методологічних засад інструментально-виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва. Зясовано, що застосування синергетичного підходу як концепта методології

мистецько-педагогічної освіти надає можливість по-новому підійти до розробки проблем виконавського навчання, розглядаючи їх перш за все з позиції «відкритості», співтворчості і орієнтації на саморозвиток; інтеграція мистецтв, утворена на основі їх взаємодії, сприяє гармонійному розвитку особистості, розкриває цілісну художню картину світу і в такий спосіб впливає на формування світогляду майбутнього вчителя; відповідно до культурологічного підходу інструментально-виконавська підготовка виступає культуротворчим середовищем, яке формує майбутнього вчителя, виявляє і розвиває виконавські уміння і навички, визначає систему знань, цінностей і ціннісних орієнтацій, виховує шанобливе ставлення до культури свого народу та інших культур.

Ключові слова: методологія, підхід, синергетика, інтеграція, культура, інструментально-виконавська підготовка

Статья посвящена обоснованию методологических основ инструментально-исполнительской подготовки учителей музыкального искусства. Выяснено, что применение синергетического подхода как концепта методологии художественно-педагогического образования позволяет по-новому подойти к разработке проблем исполнительного обучения, рассматривая их прежде всего с позиции «открытости», сотворчества и ориентации на саморазвитие; интеграция искусств, образованная на основе их взаимодействия, способствует гармоничному развитию личности, раскрывает целостную художественную картину мира и таким образом влияет на формирование мировоззрения будущего учителя; согласно культурологического подхода инструментально-исполнительское подготовка выступает культуротворческой средой, формирует будущего учителя, проявляет и развивает исполнительские умения и навыки, определяет систему знаний, ценностей и ценностных ориентаций, воспитывает уважительное отношение к культуре своего народа и других культур.

Ключевые слова: методология, подход, синергетика, интеграция, культура, инструментально-исполнительское подготовка

Article is devoted to the justification of the methodological foundations of instrumental performance training teachers of music. It was found that the use of a synergistic approach as the concept of artistic and pedagogical methodology allows the formation of a new approach to the development of executive learning problems, seeing them primarily from the perspective of «openness», co-creation and focus on self-development; integration of arts, formed on the basis of their interaction, promotes harmonious development of personality, reveals a complete picture of the art world and thus affects the formation of outlook of the future teachers; according to the cultural approach instrumental performing acts kulturotvorcheskoj training environment, shaping the future of teacher exhibits and promotes the performing skills, defines a system of knowledge, values and values, fosters respect for the culture of the people and other cultures.

Keywords: methodology, approach, synergy, integration, culture, instrumental-performing training.

УДК 378

Л.П. Василевська-Скупа
м. Вінниця, Україна

РОЗВИТОК МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми. Актуальним питанням вітчизняної музично-педагогічної освіти є соціальне замовлення на педагогів, здатних втілювати в життя пріоритети моральності, гуманістичного світосприйняття, творчого ставлення до професійної діяльності, котрі є активними трансляторами художньо-освітнього потенціалу мистецьких творів у навчально-виховній роботі з учнями. Відомо, що вокальне мистецтво має потужний культуротворчий і людинотворчий потенціал і є одним із впливових засобів розвитку особистості.

Актуальність проблеми. У зв'язку з цим зростають вимоги до вокальної підготовки студентів, у процесі якої слід особливу увагу звертати не лише на формування вокально-технічних умінь і навичок (тезаурусу), вокальних здібностей (обдарованості), а й на важливу проблему розвитку їхньої виконавської культури. Це пояснюється, передусім, суперечностями в сучасній педагогічній практиці між зростаючими вимогами до професійної підготовки педагогів-музикантів і традиційною практикою вокального навчання; високим попитом на творчу особистість викладача вокалу і відсутністю в системі підготовки вчителів музичного мистецтва відповідного методичного забезпечення; необхідністю досягнення вокальної